

ПОСМРТНИ РИТУАЛИ ЗА ПОКОЈ ДУША УСНУЛИХ КОД СРБА У КЕТФЕЉУ – РУМУНИЈА

У раду се износе посмртни обичаји и ритуали које су вршили Срби из Кетфеља за покој душе својих уснулих чланова у првих четрдесет дана након сахране. Ови обичаји су се задржали све до краја прошлог века. Рад је написан на основу казивања које смо осамдесетих година прошлог века забележили од казивача.

Кључне речи: сахрана, кађење, извор, вода, шестонедељни, девојчица

Осамдесетих година прошлог века, записао сам казивања моје бабе Анђелке Чоботин (1920-1995) која ми је говорила о посмртним ритуалима која су Кетфељчани вршили за покој душа својих уснулих чланова породице.

Ритуал је почињао још пре полагања тела покојника у ковчег. Срби Кетфељчани су ковчег или мртвачки сандук називали *лес*. Најпре је старија женска особа три пута унаоколо окадила тамјаном празан лес и истовремено изговарала молитву «Оче наш». Потом је унутарњи део леса једним чешљом белог лука кроз намазала, а ако би и преостало мало лука, остављен је на дно леса. То се чинило због веровања да се покојник не повампире, те да га мирис белог лука спречи да изађе из леса. На дно леса се потом посула пиљевина, струготина што је отпала од дасака од којих је био направљен лес, или *повесмо*, односно гребана кудеља (прочешљана конопља). Све је то било покривено кудељним, ланеним или везаним покровом који је за ту сврху припремљен. Јастуче које се под главу покојника стављало било је напуњено истом пиљевином. У таквом припремљеном лесу -ковчегу полагало се тело покојника. Уз покојника, у лес су стављане и његове личне ствари: чешаљ, наочаре, лула, муштика и друге ситнарије.

Након полагања тела покојника у гроб, породица, гости и остали, враћају се у кућу покојника где је припремљена *помана* или даћа. Свештеник најпре освети водицу и покропи целу кућу. Потом окади и благослови јело које је припремљено и заједно са породицом покојника подижу чиније са јелом те певају посмртну црквену песму: « Са Светима упокој ...» Тек тада сви поседају за трпезу и чекају да буду послужени. На сам крај помане, сви поново устају, а укућанин, обично старији члан породице, на крај стола

¹ avasrb@yahoo.com

или на сам под, простре један убрус и на њему стави сланик и парче хлеба које је свештеник уздигао док се певало «Са Светима...». Он тада три пута метанише, односно чини три поклона и при сваком поклону изговара: «*Оп-ртости Саборе Божији*». За то време, остали присутни одговарају: «*Бог да му (да јој) душу опрости.*» Тек је тада завршена помана и сви се разиђу својим кућама.

У прву ноћ после сахране, на первазу прозора собе у којој је обично лежало тело покојника укућани стављају једну пуну чашу воде, још једну пуну чашу ракије и парче хлеба над којим су укућани метанисали. Изјутра, домаћини проверавају да ли је покојник долазио преко ноћи и да ли је и из које чаше пио. Вода из чаше се баца, а ракија са хлебом давала се првом пролазнику или пастирима за покој душе покојника.

Од прве вечери, након сахране, па све до истека шест недеља, односно четрдесет дана, обично најстарија женска особа кадила је три пута, испод стреје, целу кућу од једног краја до другог, а за то време изговарала је једанпут молитву «Оче наш». Стари су сматрали да се на тај начин кади душа покојника који шест недеља бива под стрејом. Кетфељски Срби, као и остали Срби из Румуније, нису користили израз четрдесетодневни помен, већ парастос на шест недеља.

Кетфељчани приређују парастосе и помане за своје покојнике на *недељу дана* (девет дана од упокојења), на *шест недеља* (четрдесетодневни парастос и помана), на пола године, на годину дана, а потом из године у годину. На шестонедељној помани, осим породице и рођака, обавезно је учествовала особа која је окупала, припремила и обукла тело покојника, потом мушкарци који су носили лес са покојником, жене које су спремале јело и евентуално комшије. За шестонедељну или четрдесетодневну поману, кетфељске домаћице су месиле и плеле колачиће у којима су забадане мале свеће. Те колачиће су домаћице стављале поред сваког тањира. За време док је свештеник освећивао водицу и поману, ове су свећице биле упале. Уз колачић и свећицу стављала се и посебна чаша, мала кригла или бокалчић. При поласку, свако од учесника је узимао са собом дотичан колачић, свећицу и чашу. Исто тада, по обичају, породица је делила делове одеће који су припадали покојнику или друге ствари које су домаћини спремили да их поделе за покој душе умрлог. Све ове ствари свештеник је кропио освећеном водицом и на крају помане, када би кренули својим кућама, свако би добио оно што му је било намењено. Прималац је увек изговарао: «*Бог да му/јој прими и Бог да му/јој душу опрости.*»

Такође, уочи шестонедељног парастоса и помане, породица је бира-ла једну девојчицу узраста од 7-12 година, обично из комшилука или неку рођаку, која би у четвртак, петак и суботу, уочи недеље када се буду приређивали парастос и помана, *носила извор - воду* за покојника. За ту сврху су потребна два бокала. За дршку сваког бокала црвеном вуном везана је лепа

јабука у коју су забадани новчићи. Ова је јабука пуштена у бокал и преко ње је сипана чиста питка вода. Спољни део бокала окићен је зимзеленим границама и причвршћен истом црвеном вуном или памуком.

У четвртак изјутра, домаћица говорећи молитву «Оче наш» окади тајманом бокале, напуни их још неначетом водом и одређује прву кућу у коју ће девојчица да уђе и однесе воду. Из покојникове куће девојчица полази и носи у прву кућу где је дочекују укућани. Овде девојчица најпре каже домаћинима за покој чије душе носи извор и потом прелије воду у посуде које јој припреме домаћини. Она то чини тако да остави мало воде на дну сваког бокала. При излазку из куће ову воду сипа у угао прага где су врата причвршћена шаркама на рагаставу. Док то чини, девојчица изговара: *« ова вода нека буде за све удављене, обешене и за птице, како сви ови не би дирали воду покојника»*. Тога дана, у четвртак, девојчица разнесе воду у свега десет домова, односно у девет комшијских, а десети дом је дом покојника у који завршава овај ритуал. У свим овим домовима девојчица врши исту радњу: сипа воду из бокала у неки други суд и мало воде прелива на праг куће.

У петак изјутра, девојчица носи извор само у два дома: у који је јучерашњи дан почела и у дом покојника. Ритуал врши на исти начин као претходног дана.

У суботу изјутра, иста девојчица разноси воду као и првога дана, односно у четвртак: у девет комшијска дома и завршава са домом покојника. Оно шта је са водом у четвртак и петак радила исто ће то и у суботу да ради. Када је тај ритуал завршила, девојчица оставља празне бокале у кућу покојника све до сутра, односно до завршетка помане. У недељу изјутра, у 11 сати, или после литургије, породица излази на гроб покојника, а девојчица која је носила извор, сада носи само један бокал пун воде којом прелива гроб покојника. У недељу, након завршетка помане, један бокал са јабуком и водом даје се домаћинима из прве куће у коју је девојчица ушла, а други бокал са јабуком, али без воде, дарује се девојчици која је носила извор. Такође, домаћини дарују девојчицу неком одећом или парама.

Како би се избегла потреба да се девојчица стално враћа покојниковој кући да напуни бокале новом водом, неко из породице покојника, обично одрасла особа, прати девојчицу носећи у две велике канте свежу воду.

Овај и овакав ритуал ношења извора у Кетфељу се вршио за све упокојене особе уочи њиховог шестонедељног парастоса.

У Кетфељу је такође био обичај да се овај ритуал ношења извора - воде, врши и у четвртак, петак и суботу пред празник Духова или Духов дана, али се тада извор носио само за младе или веома младе упокојене особе.

Уколико се ношење извора врши уочи празника Духова, онда се овај ритуал завршава на следећи начин: у суботу, када се завршило ношење извора, девојчица која је носила извор и поменута старија особа одлазе на бунар из којег је узимана вода. Напунивши оба бокала, девојчица сипа на «чистом

месту», односно код корена неке воћке или дрвета који се налазе у близини. Девојчица треба десет пута да понови то заливање корена и да при сваком заливању изговара: *«ова вода нека буде за све удављене, обешене и за птице, како сви ови не би дирали воду покојника»*.

Када се тај ритуал заврши, девојчица и њена старија пратиља на бунару остављају један мали уплетен колач са свећицом. Ако је бунар са ђермом, онда се ведром колачић са упаљеном свећом спушта у бунар. Уколико није ђерам, већ обична пумпа, тада се колачић и свећа остављају поред бунара. Враћајући се кући, девојчица носи један пун бокал воде и оставља га у прву кућу из које је почела ношење извора, док други пун бокал носи својој кући. Девојчицина пратиља има код себе поклон којим дарива девојчицу када се ношење извора завршило.

Blagoje Ćobotin

THE POST-BURIAL RITUALS OF THE SERBS FROM GELU-KETFEL FOR THE SALVATION OF THE SOULS OF THE DEAD

Summary

This paper presents the customs and rituals performed by the Serbs from Gelu-Ketfel within the first forty days after the burial of the dead for the salvation of their souls. The paper was developed based on the accounts of informants, collected in the 1980s in Gelu.

Key words: funeral, incense, source, water, girl.